

СЕКЦІЯ 5
ЦИФРОВИЙ ГУМАНІЗМ:
ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ
ЛЮДИНИ І ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ПОСТВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Модератори секції: Нікітенко Віталіна – д.філос.н., проф.,
Грамчук Марина – здобувач вищої освіти спеціальності «Філософія».

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-447-7-5>

УДК 004.9:930.85

ВОРОНКОВА ВАЛЕНТИНА ГРИГОРІВНА,

д.філос.н., проф., завідувач кафедри управління та адміністрування
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, Україна)
E-mail: valentinavoronkova236@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0719-1546>

НІКІТЕНКО ВІТАЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА,

д.філос.н., проф., проф. кафедри управління та адміністрування
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, Україна)
E-mail: vitalina2006@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9588-7836>

КИВЛЮК ОЛЬГА ПЕТРІВНА,

д.філос.н., проф., завідувач кафедри філософії та психології
Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Київ, Україна)
E-mail: ranyolga@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7900-9299> (м. Київ)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦИФРОВИХ ГУМАНІТАРНИХ НАУК
ЯК НОВИЙ ВИМІР ТА МОЖЛИВОСТІ
ЦИФРОВОГО ГУМАНІЗМУ

“Digital Humanities” англійською мовою – це Digital Humanities, також перекладається як “Digital Humanities” або “Digital Humanities”, скорочено “DH”.

Як нова дисципліна, цифрові гуманітарні науки стають дедалі помітнішою і постійно розвиваються. Її концепції все ще змінюються, розширюються та розвиваються. З сучасного погляду немає єдиного визначення цифрових гуманітарних наук. Більшість вчених та дослідників вважають, що дати точне визначення цього поняття складно.

На різних онлайн-ресурсах можна побачити, що є десятки пов'язаних визначень цифрових гуманітарних наук. Історичний контекст розвитку цифрової гуманітарної науки вже сформувався та її основні конотації щодо закріпилися, а також демонструють трансцендентні тенденції. Тенденція відкритості стає дедалі ширшою, а перспективи її застосування та розвитку дуже широкі. Тому настав час зробити деякі висновки з цього приводу. Хоча концепцію та визначення «цифрових гуманітарних наук» важко визначити, ми можемо знайти приголомшливу різноманітність концепцій та визначень в Інтернеті та в різних наукових працях. Згідно з визначенням «Оксфордського словника англійської мови», Digital Humanities може мати як одну, так і множину, але зараз люди частіше використовують множину.

Коротше кажучи, цифрові гуманітарні науки належать до застосування обчислювальних інструментів та методів в академічній галузі традиційних гуманітарних наук, таких як література, історія та філософія. Це визначення стисле і конкретне, у ньому викладаються основні характеристики цифрових гуманітарних наук, але воно не є всеосяжним. Вікіпедія об'єднує відповідні визначення Каліфорнійського університету в Лос-Анджелесі (UCLA) та Університетського коледжу Лондона (UCL) і передбачає, що цифрові гуманітарні науки є перетином обчислювальних або цифрових технологій та гуманітарних дисциплін. Це сфера академічних досліджень. (напрямок), і включає систематичне використання цифрових ресурсів у гуманітарних науках, а також рефлексує над цим використанням [4].

Дане поняття доповнює недоліки попереднього визначення, наголошує на міждисциплінарному характері, а також згадує роздуми про використання даного цифрового ресурсу. Однак як поняття його вираз не дуже чіткий, особливо неясно «осмислення цього використання». Австралійський національний університет (ANU) має чітке визначення та вважає, що цифрові гуманітарні науки – це міждисциплінарна галузь досліджень, розташована на стику гуманітарних наук та комп'ютерних технологій. Його мета – вивчити, як цифрові технології можуть бути використані для покращення та перетворення мистецтва та науки. соціальні науки У той же час він також використовує традиційні гуманістичні методи для аналізу сучасних цифрових артефактів та вивчення сучасної цифрової культури [5].

Слід відмітити, що це визначення є повнішим, у ньому згадуються два аспекти цифрових гуманітарних наук. Однак, крім того, що воно недостатньо коротке, у ньому також згадується «соціальна наука», яка не зустрічається у більшості визначень цифрових гуманітарних наук і також включена до них. деякі визначення, проти чого заперечують вчені у галузі цифрових гуманітарних наук [6]. В академічних колах погляди Роберто А. Намиста, відомого як «батько цифрових гуманітарних наук», природно, привертають велику увагу.

Цифрові гуманітарні науки походять від «гуманітарних обчислень». Буса вважає, що цифрові обчислення – це втілення автоматизації, яка аналізує різні можливості людського самовираження. Він використовує людські висловлювання, тому що це дуже витончена гуманістична (і гуманітарна) поведінка. Він вибрав найширше значення слова, що охоплює суміжні галузі гуманітарних наук від музики до драматургії, від дизайну та живопису до фонетики, але його ядром залишається дискурс письмових текстів. Позиція Буси виходить із зародження цифрових гуманітарних наук, але уточнює гуманістичні властивості цифрових гуманітарних наук у сенсі і підкреслює важливість у яких літератури і мистецтва.

Сьюзен Шрайбман, головний редактор журналу Digital Humanities Guide та інші, пояснили, що цифрові гуманітарні науки з самого початку використовували інформаційні технології для висвітлення історичних записів людини (людських записів), а також для розуміння історичних записів людини. технологій. Це пояснення здається поетичним і включає всю людську літературу, але воно підкреслює інтерактивні відносини між інформаційними технологіями та людьми Слід зазначити, що завдяки публікації “Digital Humanities Guide” (2004 р.) термін «цифрові гуманітарні науки» швидко замінив «гуманітарні обчислення» і став синонімом міждисциплінарних досліджень, що зароджуються, які почали швидко поширюватися по всьому світу.

Погляди Шрайбмана та інших узгоджуються з поглядами Ганни Бердик та інших у їхній книзі «Цифрові гуманітарні науки», що найголовніший зміст так званих цифрових гуманітарних наук полягає у поєднанні «цифрових» та «гуманітарних наук». На цьому етапі основні концепції цифрових гуманітарних наук готові проявитися.

Цифрові гуманітарні науки – це дисципліни, яка застосовують нові технологічні інструменти та методи до традиційного викладання гуманітарних наук, наукових досліджень, надання послуг та іншої творчої роботи. У свою чергу, дослідники цифрових гуманітарних наук також використовують традиційне гуманітарне дослідницьке мислення та методи, щоб розмірковувати про застосування та цінність цифрових гуманітарних

наук. Існує двосторонній зв'язок між «цифровими» та «гуманітарними науками».

По-перше, генерація та застосування нових технологій перетворили традиційні гуманітарні науки, породивши цифрові гуманітарні науки та одночасно розширивши нові види гуманітарних наук; Що стосується традиційного гуманітарного мислення та методів дослідження, ми можемо спостерігати, вивчати, ставити під сумнів і навіть критикувати глибокий вплив цифрових гуманітарних наук на культурні традиції та цифрову культуру. Завдяки вищенаведеному базовому об'єднанню концепцій ми можемо приблизно побачити чотири основні характеристики цифрових гуманітарних наук. Насамперед цифрові гуманітарні науки – це продукт поєднання мистецтва, технологій та науки.

Поєднання гуманітарних наук та обчислювальної техніки чи інформаційних технологій зруйнувало надзвичайно жорсткі бар'єри минулого між мистецтвом та наукою, а також між гуманітарними науками та технологіями та вступило до нового етапу взаємної співпраці та загального розвитку.

По-друге, цифрові гуманітарні науки є міждисциплінарними та між-дисциплінарними. Оскільки гуманітарні науки включають різні галузі, такі як мова, література, історія, філософія у поєднанні з комп'ютерними чи інформаційними технологіями, які часто виходять за рамки одного предмета та переходять до міждисциплінарних досліджень.

По-третє, це змінило засоби виробництва, збереження та поширення традиційних гуманітарних знань. У минулому гуманітарні дисципліни поклалися виключно або головним чином на друковані тексти для завершення та отримання визнання. Впровадження цифрових інструментів та методів справило революцію у гуманітарних дисциплінах. Нарешті цифрові гуманітарні науки дозволяють традиційним гуманітарним дисциплінам відіграти несподівану роль.

В епоху, коли переважають предмети STEM (наука, технологія, інженерія та математика), в епоху, коли процвітає матеріалізм, і в епоху, коли люди постійно женуться за матеріальним комфортом, цінність та значення гуманітарних наук дедалі більше сумніваються. Постійний розвиток цифрових гуманітарних наук дозволив традиційним гуманітарним наукам знайти своє місце в пустелі технологічного світу, виявити свою суб'єктивну ініціативу, розширити нові галузі викладання та досліджень, а також дозволив традиційним гуманітарним наукам відігравати важливішу роль. В інформаційну епоху часи вступили у новий етап розвитку. п'ять стадій розвитку.

Цифрові гуманітарні науки – продукт часу та відображення нової епохи. Хоча цифрові гуманітарні науки є новою дисципліною, вони

виникли з гуманістичних обчислень, а історію їх розвитку можна простежити 70 років тому, 1949 року, невдовзі після народження електронних комп'ютерів (1946).

За останні 70 років цифрові гуманітарні науки пройшли п'ять історичних періодів та п'ять етапів розвитку. Перші чотири етапи розвитку були названі вченим у галузі цифрових гуманітарних наук Сьюзен Хокей. У статті, написаній у 2003 році та опублікованій у 2004 році, вона узагальнила історію розвитку цифрових обчислень та цифрових гуманітарних наук, розділивши їх на чотири історичні періоди [10].

Перший етап – початковий етап (1949 – початок 1970-х рр.). У цей період піонер Буса та його команда співпрацювали з ІВМ та успішно створили понад 10 мільйонів слів латинських творів відомого італійського філософа та богослова святого Фоми Аквінського (1225–1274). Було складено покажчик під назвою “Index Thomisticus”. Це епохальне досягнення поєднало текст із комп'ютером і значно сприяло застосуванню комп'ютерів у галузі лінгвістики. З того часу цей тип досліджень поступово поширився на такі галузі, як література та історія.

Другий етап – період консолідації (з 1970-х до середини 1980-х років). Цей етап є періодом, коли комп'ютери поступово стають популярними в західному світі. У європейських та американських країнах було проведено безліч академічних семінарів. Вчені-гуманітарії та вчені-комп'ютерники поступово об'єднали свої зусилля, зосередивши увагу на створенні лінгвістичних корпусів та їх збереженні та супровіді текстів. Здійснено ефективну розробку та просування.

Третій етап – новий період розвитку (з середини 1980-х до середини 1990-х років). На цьому етапі стали з'являтися персональні комп'ютери, що спонукало багатьох західних вчених-індивідуалів увійти до сфери цифрових гуманітарних досліджень за допомогою електронних, зручних, ефективних та інноваційних методів. У цей період почали з'являтися гуманістичні групи електронної пошти, особливо у країнах, поступово створюючи академічне співтовариство цифрових гуманітарних наук.

Четвертий етап – епоха Інтернету (з початку 1990-х по 2003 рік) [11]. Цей етап вже є періодом, коли західний «Інтернет» поступово широко використовується та поступово дозріває. Оскільки графічний інтерфейс комп'ютерів та гіпертекст можуть використовуватися всіма, будь-який вчений-гуманітарій може втрутитися в ці ресурси, тим самим у кіберпросторі з'являється велика кількість архівів. «З'явилися академічні теми та результати досліджень. Вчені, редактори, бібліотекарі, програмісти тощо або співпрацюють, або працюють незалежно, але велика кількість вчених займається цифровими гуманітарними дослідженнями [12].

Цифрові гуманітарні науки вступили в новий етап історичного розвитку, Період з початку 2000-х років до сьогодні є надзвичайно активним етапом для цифрових гуманітарних наук. Його з таким самим успіхом можна назвати зрілим періодом цифрових гуманітарних наук. У цей п'ятий період цифрові гуманітарні науки досягли зрілої та просунутої стадії. На цьому етапі знаковою подією стала конференція Американської асоціації сучасної мови, що відбулася у Філадельфії у 2009 році. На цій конференції «цифрові гуманітарні науки» стали гарячою темою і вчені в галузі цифрових гуманітарних наук були надзвичайно активними. Ця конференція повністю змінила історичний статус цифрових гуманітарних наук США [13]. З того часу цифрові гуманітарні науки стали помітною дисципліною.

Саме в цей період одна за одною народжувалися міжнародні та національні цифрові гуманітарні організації з країн Сходу та Заходу, тривали наукові конференції, а теми змінювалися з кожним днем. Зокрема, у західних університетах, таких як Європа та США, з'явилися спеціальності бакалаврату, магістратури та навіть докторантури у галузі цифрових гуманітарних наук. Різні теми досліджень та супутні проекти в галузі мистецтва виникають одна за одною, а межі цифрових гуманітарних наук значно розширилися.

Цифрові гуманітарні організації зараз з'являються у всьому світі. За даними Міжнародного альянсу цифрових гуманітарних організацій (ADHO), нині у світі діють понад 183 установи чи проекти під назвою «цифрові гуманітарні науки» [14]. У той же час існує безліч установ та організацій в університетах по всьому світу, таких як Стенфордський університет, Массачусетський технологічний інститут та Каліфорнійський університет у Лос-Анджелесі у США; Королівський коледж Лондона у Великій Британії, у Японії, Канаді та Австралії. у тому числі Пекінський та Тайванський університет на Тайвані, в університетах та інших вищих навчальних закладах створено інститути цифрових гуманітарних досліджень. У той же час з'явилися нові академічні журнали з цифрових гуманітарних наук, які не лише розповсюджують у світі концепції та методи цифрових гуманітарних наук, а й розповсюджують результати відповідних досліджень [15].

Спеціальність Цифрові гуманітарні науки Королівського коледжу Лондона (KCL) була заснована на початку 1970-х років. Вона є ранньою, комплексною за спеціальностями, високого рівня та не має аналогів у світі. Спеціальність «Цифрові гуманітарні науки» факультету цифрових гуманітарних наук KCL займає перше місце у Великій Британії та є спеціальністю світового рівня. Департамент має багато супутніх дослідницьких проектів, лише понад 30 великих проектів, включаючи проект

з Королівським оперним театром зі створення мобільних додатків для обслуговування департаменту мистецтва та культури. Ці проекти наголошують на повній співпраці з іншими відділами, очевидно, мають міждисциплінарний характер, а також здійснюють міжнародне співробітництво з вітчизняними та міжнародними організаціями чи університетами.

Цифрові гуманітарні науки та нові професії сьогодні знаходяться на перетині технологій та гуманітарного знання. Цифрова гуманітаристика охоплює професії, які виникають у результаті інтеграції технологій, таких як аналіз даних, програмування, створення цифрових архівів, з гуманітарними дисциплінами: історією, філологією, культурологією та іншими. Деякі приклади таких професій: цифровий архіваріус; фахівець із візуалізації даних; аналітик культурних даних; розробник цифрових платформ для гуманітарних проєктів; гуманітарний дата-інженер, які визначають майбутнє гуманітарних наук.

Список використаних джерел:

1. Нікітенко Віталіна, Воронкова Валентина, Тупахіна Олена, Сорокіна Олександра. Європейські практики цифрового гуманізму у контексті глобальних викликів. *Humanities studies* : Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house “Helvetica”, 2024. Вип. 18(95). С. 52–64. DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2024-18-95-06>. URL: <http://humstudies.com.ua/article/view/299852/292360>
2. Воронкова В. Г. Виміри цифрового гуманізму: пошук гармонії між технологіями та людськими цінностями. *Теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації психолого-педагогічних наукових досліджень в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 17 квітня 2024 року). Київ : ТОВ «Твори», 2024. С. 16–18.
3. Нікітенко Віталіна, Андрюкайтене Регіна, Воронкова Валентина. Становлення і розвиток концепції цифрового гуманізму за доби глобалізації і цифровізації. *Фундаментальні та прикладні проблеми суспільства: історія, сьогодення, майбутнє [Електронний ресурс]* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 11 квіт. 2024 р.) / відп. ред. А. Кравченко. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. С. 25–28. ISBN 978-966-918-119-0. DOI: 10.31617/k.knute.2024-04-111. URL: <https://knute.edu.ua/blog/read/?pid=47104>

КОЛОМОЄЦЬ ІРИНА ВАСИЛІВНА,

здобувач вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент» третього освітнього рівня
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, Україна)
E-mail: Kolomoets.i@ukr.net

ВОРОНКОВА ВАЛЕНТИНА ГРИГОРІВНА,

д.філос.н., проф., завідувач кафедри управління та адміністрування
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, Україна)
E-mail: valentinavoronkova236@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0719-1546>

**ЦИФРОВИЙ ГУМАНІЗМ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ
ТА БАЛАНСУ МІЖ АВТОМАТИЗАЦІЄЮ ТА ЛЮДЯНІСТЮ:
ШЛЯХ ДО ГАРМОНІЇ**

Тема «Цифровий гуманізм у процесі взаємодії та балансу між автоматизацією та людяністю: шлях до гармонії» відображає складний і багатогранний процес, який намагається знайти оптимальний баланс між розвитком цифрових технологій і збереженням людських цінностей та гідності. Цифровий гуманізм проголошує відновлення центральної ролі людей у машинах та технологіях, ініціюючи «відродження» культури, відносин та етики. Він не перетворює людей на машини і не відводить машинам роль людей. Цифровий гуманізм визнає специфіку людини та її здібностей, використовуючи цифрові технології їхнього посилення, а чи не обмеження. Цифровий гуманізм балансує між утопією та антиутопією, розглядаючи використання технологій для служіння людям та їхнім потребам. Це стосується не тільки сфер виробництва та економіки, а й медицини, наукових досліджень та всієї діяльності, що сприяє добробуту суспільства. Цифровий гуманізм проголошує відновлення центральної ролі людей у машинах та технологіях, ініціюючи «відродження» культури, відносин та етики. Він не перетворює людей на машини і не відводить машинам роль людей. Цифровий гуманізм визнає специфіку людини та її здібностей, використовуючи цифрові технології їхнього посилення, а чи не обмеження [1].

Цифровий гуманізм розглядає використання технологій для служіння людям та їх потребам. Це стосується не тільки сфер виробництва

та економіки, а й медицини, наукових досліджень та всієї діяльності, що сприяє добробуту суспільства. Цифровий гуманізм, наслідуючи культурну тенденцію, що носить його назву, ставить людину в центр всесвіту, одночасно вітаючи цифрові технології з повним розумінням їх обмежень і потенціалу. Ця нова парадигма підтримується суспільством, яке постійно змінюється, сприяючи розвитку нових компаній та стартапів, які, у свою чергу, використовують технології для розвитку свого бізнесу та розширення своїх організацій. Таким чином, «цифровий гуманізм» пропонує ретельний аналіз відносин людини та машини у всіх їх аспектах наших відносин, нашого способу життя, і в результаті цього всі наші бізнес-моделі та методи управління були перетворені. У дослідженні, проведеному McKinsey & Company стверджується, що близько половини поточних робочих місць буде автоматизовано протягом наступного десятиліття через швидкий розвиток цифрових технологій, передбачає, що багато з цих робочих місць будуть освоєні новими професіями [2].

Цифрова революція не руйнує світ праці, вона неминуче змінює його життя. Ці машини замінюють функції людей у складних, повторюваних операціях, простих у виконанні задачах, люди несуть відповідальність за управління найбільш складними завданнями, тими, які важко автоматизувати. Враховуючи, що всі ці зміни наражають на ризик як людський, так і технологічний капітал, цифровий гуманізм стикається з проблемою налаштування цифровізації так, щоб вона могла щось зробити для гуманізації світу, зробивши його кращим. Традиційні технології «забезпечують матеріальну основу для сучасності» [3], тоді як інформаційні технології руйнують цю матеріальну основу, а національне управління та соціальне управління трансформуються у цифрове управління. Структура відносин, поведінкові моделі, робочі механізми між цифровим урядом і цифровими громадянами повинні спиратися на платформи, дані та алгоритми, що надає нові цифрові атрибути. Цифрова форма інтерпретує цифрову логіку, таку як використання даних та захист прав, алгоритмічне адміністрування та цифрова демократія, функції платформи та логіка регулювання. Ці державні, соціальні та приватні цифрові повноваження та цифрові права демонструватимуть рухливість кордонів завдяки диверсифікованому та заснованому на сценаріях підтвердженню прав на дані.

Цифровий гуманізм – це філософський підхід, який акцентує увагу на гуманістичних принципах в умовах швидкого розвитку технологій, зокрема штучного інтелекту, автоматизації та цифровізації. Це означає, що в процесі технологічного прогресу повинна зберігатися і навіть посилюватися увага до людських цінностей, етики, права та соціальних відносин. Цифровий гуманізм прагне забезпечити, щоб технології не ставали

самоціллю, а служили на користь людині та її розвитку. Автоматизація в цьому контексті є основною рушійною силою цифрової трансформації, що охоплює різні сфери життя: від промисловості та бізнесу до освіти та охорони здоров'я. Вона дозволяє підвищити ефективність, знизити витрати та створити нові можливості. Проте автоматизація також ставить нові виклики для соціуму, зокрема щодо збереження робочих місць, етики в рішенні, яке приймають автоматизовані системи, та управління соціальними наслідками цієї трансформації.

Людяність в цьому контексті передбачає необхідність збереження основних людських якостей, таких як емпатія, взаєморозуміння, етичність та гідність, навіть у середовищі високих технологій. Ідея балансу полягає в тому, щоб автоматизація не замінила людський фактор, а доповнила його, сприяючи кращому і більш справедливому суспільству. Шлях до гармонії в цьому контексті є прагненням до того, щоб технологічний прогрес відбувався в такому руслі, яке зберігає баланс між досягненнями у сфері технологій та потребою в етичному і гуманістичному управлінні цими досягненнями. Це вимагає розробки нових підходів до регулювання використання технологій, їх інтеграції в суспільство та навчання людей використовувати їх на користь розвитку особистості, інформаційної культури та соціуму в цілому [4].

Отже, тема ставить за мету дослідження того, як можна досягти гармонії між розвитком цифрових технологій і збереженням людських цінностей, щоб автоматизація служила не лише економічним, а й гуманістичним цілям.

Список використаних джерел:

1. Нікітенко Віталіна, Воронкова Валентина, Тупахіна Олена, Сорокіна Олександра. Європейські практики цифрового гуманізму у контексті глобальних викликів. *Humanities studies : Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica", 2024. Вип. 18(95). С. 52–64.*
2. Воронкова В. Г. Виміри цифрового гуманізму: пошук гармонії між технологіями та людськими цінностями. *Теоретичні та прагматичні аспекти реалізації психолого-педагогічних наукових досліджень в умовах воєнного стану : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 17 квітня 2024 року). Київ : ТОВ «Твори», 2024. С. 16–18.*
3. Нікітенко Віталіна, Андрюкайтене Регіна, Воронкова Валентина. Становлення і розвиток концепції цифрового гуманізму за доби глобалізації і цифровізації. *Фундаментальні та прикладні проблеми суспільства: історія, сьогодення, майбутнє* [Електронний ресурс] : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 11 квіт. 2024 р.) / відп. ред. А. Кравченко. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2024. С. 25–28.

4. Коломоєць І. В. Інформаційна культура особистості цифрового міста. *Теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації психолого-педагогічних наукових досліджень в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 17 квітня 2024 року). Київ : ТОВ «Твори», 2024. С. 120–123.

УДК 004.738.5

КРИВЕГА ЛЮДМИЛА ДМИТРІВНА,

д.філос.н., проф., проф. кафедри філософії,
публічного управління і соціальної роботи
Запорізький національний університет (м. Запоріжжя, Україна)
E-mail: ukra29@i.ua
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4122-6183>

СУХАРЕВА КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА,

к.філос.н., доцент кафедри бізнес-адміністрування
та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Запорізький національний університет (м. Запоріжжя, Україна)
E-mail: esuhareva030@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3994-2869>

**ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МИСТЕЦТВА:
ІННОВАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ**

Інформатизація та цифровізація виступають основними тенденціями розвитку мистецтва як важливої складової сучасної світової культури. Можна виокремити і такі тенденції як: розширення меж мистецтва, об'єктів естетичного відношення; радикальне розширення творчих кордонів і через них розрив із традиційними очікуваннями публіки від мистецтва; зміна інтересу в неklasичній естетиці з питань метафізики мистецтва до галузі арт-практик; естетизація прекрасного та естетизація потворного як дві суперечливі парадигми сучасності; застосування в художньому просторі і практиці безлічі інтерпретацій творів мистецтва; поняття краси вже не є основним в сучасних нових художніх практиках.

Отже, цифрова реальність стає новим простором для сучасного мистецтва, для виникнення його нових форм та жанрів, стає особливим засобом його існування та розповсюдження. Цифрова людина в сучасному цифровому суспільстві потребує вже духовної естетичної їжі не тільки в класичному офлайн вигляді, а й вже все більшою мірою в цифровому форматі [1].

Які проблеми породжує цифровізація мистецтва?

По-перше, оцифровка артефактів мистецтва породжує проблему втрати його автентичності. Змінюються на цифрові та віртуальні способи створення та існування мистецтва, митець більше не може вважатися єдиним творцем та автором певного артефакту. У цифровому просторі знищуються кордони між автором та реципієнтом. Кожен користувач творів мистецтва, незалежно від рівня його освіти, творчих здібностей та рівня фантазії отримує можливість змінювати початкову форму та задум автора. Це обумовлює втрату мистецтвом своєї неповторності, онтологічної самобутності та естетичної значущості в очах користувачів. Можливості сучасного рівня цифровізації мистецтва дозволяє

По-друге, мистецтво у всіх його формах і видах стає більш доступним, легшим для сприйняття. Виникає дискусійне питання про природу самої цифрової репродукції: чи є цифрова копія витвором мистецтва, чи це новий творчий продукт, який втрачає статус оригінала-шедевра? Пропонується точка зору, що в результаті оцифрування творів мистецтва виходить новий продукт, і він вже має інший культурний код і має інші характеристики по відношенню до оригіналу.

По-третє, цифрова репродукція мистецтва веде до виникненні феномену комерціалізації, залучення мистецтва у сферу інтересів шоу-бізнесу. Відбувається зміна класичної естетичної аксіологічної парадигми. Це проявляється у відмові арт-практик від естетичного ідеалу, залежності естетичного судження від інтенсивності естетичного досвіду, а також у нівелюванні класичних критеріїв естетичного смаку та естетичного виховання. Нові критерії естетичної оцінки арт-практик визначаються інституційно (кураторство), вони комерційно та конвенційно обумовлені, розташовуються в контексті певних установок естетичного сприйняття та естетичної точки зору на арт-об'єкт.

Підкреслимо, що сучасний світ характеризується турбулентністю, глибокими трансформаціями та конфліктами. Криза класичної парадигми естетики як теоретичного осмислення мистецтва викликала розповсюдження постмодерністської естетики, яка викликана стрибком науково-технічної революції, техногенними змінами довкілля та розширенням інформаційного поля та процесів цифровізації, загострила проблему естетизації соціокультурної реальності. Концепт «естетизація» використовується для позначення певного ставлення до дійсності, при якому предмети створюються та розглядаються з естетичної точки зору, і основним фактором естетичної оцінки предмета стають властивості його форми (і це головне в оцифровці творів мистецтва) зі зменшенням уваги до внутрішнього змісту. При цьому, разом із визнаними позитивними

сторонами, такими як естетизація міського простору та промислова естетизація, це явище має і неоднозначно сприймані аспекти. Одним з таких аспектів є включення в процес цифровізації феноменів, які з позицій класичної естетики розуміються як потворні. Чітко простежується тенденція, коли в сучасній художній діяльності прямо звертають увагу на негативні явища, потворні, жажливі та огидні особливості навколишнього світу та роблять їх предметом естетичної насолоди в оцифрованому мистецтві.

Щодо *наслідків цифровізації мистецтва*, то відзначимо наступне. Швидкий та безперервний розвиток цифрових технологій уможливило масштабну трансформацію художніх образів та їх необмежене тиражування. У цифровому середовищі відбувається *масовізація мистецтва*. Це обумовлено у суспільстві «епохи цифри» поширеним розумінням споживання творів мистецтва як товару чи рекламу. З'являються нові форми трансляції творів мистецтва завдяки цифровим технологіям і вони активно використовуються в музеях, художніх галереях, виставкових просторах, театрах, культурних та виконавчих центрах. Віртуальні екскурсії, відвідування спектаклів, концертів можна здійснити майже по всім світовим мистецьким центрам в зручний для глядача час, без затрат на квиток, одяг та подорож до осередків культури. Поява таких цифрових технологій як Інтернету, соціальних мереж, різноманітних чатів, множини різних тематичних додатків (і вони постійно розвиваються і вдосконалюються) робить можливим не тільки оцифрування творів мистецтва та їх тотальне поширення, а й їх трансформацію, зміну користувачами, які перетворюються в творців, але це призводить до втрати смислів, закладених автором, бо перетворений користувачем твір може змінюватися до невпізнання і мати множину тлумачень.

Цифровізація мистецтва сприяла появі такого феномена як *кібермистецтво*, яке можна тлумачити як особливу форму створення творів мистецтва за допомогою технологій, що знаходяться за рамками особистісної свідомості художника і які засновані на використанні згенерованих штучним інтелектом формул і алгоритмів. Твори кібермистецтва можуть створюватися людиною за допомогою технологій, а можуть і вже зовсім без людини – самим алгоритмом. Вже існують нейромережі та алгоритми, які можуть створювати твори мистецтва або, принаймні, брати участь у цьому процесі, наприклад малювати картини, заставляти їх «оживати», посміхатися вам, писати вірши та музику на задані теми. Є нейромережі, що роблять зображення об'єктів яскравішими, розпізнають об'єкти та текстури, і може перетворити фотографію на картину або показати як би людина з картини виглядала зараз. Використання в цифровізації мистецтва новітніх технологій на основі домінування в цифровому суспільстві

ринкових відносин призводить до сприйняття творів мистецтва як товару, щ має такі характеристики як ціна та престижність. Завдяки цифровізації мистецтва відбувається його масштабна трансляції та нові трансформації.

Процес цифровізації мистецтва обумовив низку філософських дискусій по таким питанням як:

- чи не приведе цифровізація мистецтва до його десакралізації та деформації початкових смислів творів видатних митців;

- яка роль автора у створенні творів мистецтва та техніки як засобу створення та розповсюдження артефактів;

- яка роль глядача у процесі споживання твору мистецтва.

Підсумовуючи аналіз досліджуваної проблеми зазначимо наступне. Цифровізація і цифрова реальність – це нове поле для існування мистецтва. Цифровий культурний «поворот» істотно змінив практично всі аспекти екзистенції мистецтва, додав нові форми і жанри, способи масового розповсюдження і широкого доступу населення до творів світового мистецтва. Художні образи як класичного, так і сучасного мистецтва на цифрових платформах та в соціальних мережах стають частиною повсякденної культури користувачів нарівні з особистими фотографіями, творчими доробками та рекламою. Але цифровізація спонукала створення оригінальних творів мистецтва, його нових видів (кібермистецтво).

Список використаних джерел:

1. Nikitenko V., Voronkova V., Oleksenko R., Andriukaitiene R., Pyurko V., & Khrystovoi D. (2024). El concepto de impacto de la Inteligencia Artificial en la Educación Artística: nuevos horizontes para la creatividad, el cambio social, la innovación y el enriquecimiento cultural. (Концепція впливу штучного інтелекту в художній освіті: нові горизонти для творчості, соціальних змін, інновацій та культурного збагачення.) *Interacción Y Perspectiva*, 15(1), 153–170. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14031656>

МАР'ЄНКО ВІКТОРІЯ ЮРІЇВНА,

здобувач вищої освіти третього освітнього рівня спеціальності 033 «Філософія»

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потєбні

Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, Україна)

E-mail: marienko1987v@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7727-2579>

**ФІЛОСОФІЯ ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ (ІКТ) НА ЛЮДИНУ**

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стали одним із ключових факторів трансформації сучасного суспільства. Вони впливають не лише на економіку, політику, освіту чи культуру, але й значно змінюють саму людину, її соціальні зв'язки, способи мислення та поведінку. Соціально-філософський аналіз дозволяє розкрити сутність цього впливу та окреслити як позитивні, так і негативні аспекти. ІКТ використовуються для економічного, соціального та міжособистісного спілкування і взаємодії. ІКТ сильно змінили роботу, спілкування, навчання і спосіб життя людей. Ба більше, ІКТ продовжують робити революцію в усіх сферах людської діяльності: перші комп'ютери, а тепер і роботи колись виконували багато завдань за людей. Наприклад, коли комп'ютер відповідає на телефонний дзвінок і скеровує його на відповідну персональну відповідь, тепер бот може не лише відповісти на телефонний дзвінок, а й швидше та ефективніше опрацювати запит на обслуговування того, хто телефонує [1].

Значення ІКТ для економічного розвитку і зростання бізнесу настільки величезне, що вони поклали початок тому, що багато хто вважає четвертою промисловою революцією. Інформаційні та комунікаційні технології також сприяють широким змінам у суспільстві, оскільки люди переходять від особистої, особистої взаємодії до цифрового простору. Цю нову епоху часто називають цифровою епохою. Однак, незважаючи на всі свої революційні аспекти, можливості ІКТ не є однорідними. Простіше кажучи, багатші країни і більш заможні люди мають більше можливостей і, отже, можуть краще скористатися перевагами і можливостями, що надаються інформаційними та комунікаційними технологіями. ІКТ змінюють способи, якими людина сприймає себе і світ, зокрема, формування цифрової ідентичності включає онлайн-активність (соціальні мережі, блоги, віртуальні спільноти) стає важливим компонентом самовизначення людини.

Розмиття меж між приватним і публічним сприяє «прозорості» особистого життя, що впливає на самовідчуття та свободу вибору.

Доступ до глобальної інформації сприяє злиттю локальних і глобальних ідентичностей, але також може спричинити втрату національної та культурної самобутності. Розширення комунікаційних можливостей ІКТ дають змогу підтримувати зв'язки з людьми по всьому світу сприяє культурному обміну та співпраці, а онлайн-спілкування замінює традиційні форми взаємодії, змінюючи структуру соціальних зв'язків і формуючи нові типи соціальних спільнот. Віртуальне спілкування часто не компенсує відсутність фізичної присутності, що може посилювати відчуття самотності [2].

Постійний потік короткої інформації змінює здатність людини до глибокого аналізу та концентрації, людина все частіше сприймає інформацію як товар, що змушує людину змінювати її соціальні ролі та спосіб мислення. Соціально-філософський аналіз цих змін дозволяє оцінити їхній вплив і окреслити шляхи гармонійної інтеграції технологій у життя людини. Головне завдання – знайти баланс між використанням технологій і збереженням людяності, забезпечуючи сталий розвиток суспільства.

Філософія впливу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на людину є міждисциплінарною галуззю, яка досліджує, як цифрові інструменти та технології змінюють людське існування, свідомість, соціальні відносини та цінності. Основні аспекти цього впливу включають:

1. Екзистенційний аспект, так як ІКТ суттєво змінюють уявлення про час і простір. Люди більше не обмежені фізичною присутністю для спілкування, роботи чи навчання. Це сприяє глобалізації, але водночас може призводити до втрати відчуття локальної ідентичності та особистого контакту.

2. Когнітивний вплив, так як технології формують спосіб мислення, уваги та пам'яті. Постійний доступ до інформації може зменшувати необхідність її запам'ятовувати, натомість акцентуючи увагу на вміннях її швидко знаходити й аналізувати. Але це також викликає проблему поверхневого мислення (ефект «кліпової свідомості»).

3. Соціальний аспект, так як ІКТ сприяють утворенню глобальних спільнот та мереж, змінюючи традиційні моделі взаємодії. Однак цифровий розрив між різними соціальними групами або країнами посилює нерівність. Крім того, віртуальна взаємодія часто викликає питання автентичності зв'язків і емоцій.

4. Етичний аспект, так як технології створюють нові етичні дилеми, такі як конфіденційність, маніпуляція даними та дезінформація. Люди стикаються з необхідністю розробки нових моральних норм для цифрового світу.

5. Емоційно-психологічний вплив, що включає залежність від гаджетів, постійне отримання сповіщень і участь у соцмережах можуть викликати стрес, тривогу та навіть депресію. Водночас ІКТ забезпечують доступ до ресурсів психологічної підтримки.

6. Філософія штучного інтелекту включає розуміння продукту ІКТ, який ставить фундаментальні питання про межі людського розуму, свідомість і роль людей у майбутньому суспільстві. Його вплив на творчість, працевлаштування та особисту свободу є предметом гострих дискусій [3].

Цифровізація сприяє збереженню та розповсюдженню культурних досягнень, але водночас може уніфікувати культурний простір, руйнуючи локальні традиції. Інтернет етично розширює доступ до знань, але також створює простір для неправдивої інформації та маніпуляцій.

Вивчення впливу ІКТ допомагає усвідомити, як люди можуть ефективно використовувати їх для особистого розвитку, зберігаючи баланс між технологічним прогресом і гуманістичними цінностями.

Екзистенційний аспект впливу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) пов'язаний із глибокими змінами у сприйнятті людиною своєї сутності, існування у світі, а також відносин з іншими людьми та природою. ІКТ зруйнували традиційні уявлення про час і простір. Завдяки інтернету, соціальним мережам та месенджерам фізична відстань більше не є бар'єром для спілкування чи обміну інформацією. Людина стає «присутньою» у багатьох місцях одночасно – це створює ефект «віртуальної реальності», де простір перестає бути лінійним.

Однак така віртуалізація може викликати відчуття розриву між реальним і цифровим світом, що ставить під сумнів автентичність переживань і досвіду. ІКТ впливають на формування ідентичності людини, особливо в умовах постійної присутності в соціальних мережах. Люди починають більше рефлексувати над своїм образом, створюючи «цифрове я», яке іноді сильно відрізняється від реального. Це може призводити до внутрішнього конфлікту між автентичною сутністю людини і образом, який вона демонструє онлайн. Завдяки ІКТ ми можемо підтримувати зв'язки з великою кількістю людей, але такі відносини часто є поверхневими. Віртуальні контакти нерідко замінюють реальні, що може викликати почуття самотності та ізоляції навіть за умови великої соціальної активності в мережі [4].

Швидкість отримання інформації через ІКТ створює відчуття прискорення часу. Людина постійно перебуває в стані інформаційного потоку, що може призводити до стресу і втрати здатності до повільного осмислення свого життя. Технології створюють нові цінності, такі як миттєвий доступ до інформації, цифрова мобільність та глобалізація. Проте такі зміни можуть спричинити втрату традиційних екзистенційних цінностей:

глибоких міжособистісних стосунків, духовності, зв'язку з природою. ІКТ сприяють трансформації уявлення про людину як унікальну істоту.

Штучний інтелект, роботизація та доповнена реальність ставлять під сумнів традиційне розуміння людської сутності, що викликає філософські роздуми про місце людини у світі технологій. Екзистенційний аспект впливу ІКТ відображає фундаментальні питання про сенс людського існування у цифрову епоху. Людина отримує нові можливості для самореалізації, але стикається з викликами автентичності, ідентичності та осмислення свого місця у світі. Баланс між використанням технологій та збереженням людської сутності стає ключовим викликом сучасності.

ІКТ суттєво впливають на когнітивні процеси – мислення, пам'ять, увагу та здатність обробляти інформацію. Цей вплив може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Постійна доступність пошукових систем змінює способи використання пам'яті. Люди більше не запам'ятовують інформацію, натомість запам'ятовують, як і де її знайти (ефект Google). Це може знижувати глибину засвоєння знань, адже інформація часто залишається поверховою. Постійний потік сповіщень, повідомлень та багато-задачність знижують здатність концентруватися на одному завданні [5].

Це формує так звану «кліпову свідомість», коли увага розривається на короткі проміжки часу. ІКТ розвивають навички швидкого перемикавання між задачами, але водночас знижують здатність до глибокого фокусування. Завдяки великій кількості інформації у відкритому доступі, люди можуть швидше аналізувати дані, розвивати критичне мислення. Постійна потреба швидко обробляти інформацію може призводити до спрощеного мислення, без глибокого аналізу та критичної оцінки.

Використання візуальної, аудіальної та текстової інформації сприяє розвитку різних стилів навчання. Наприклад, люди навчаються швидше через інтерактивні платформи. Залежність від технологій може знижувати автономність у навчанні та креативність. Люди стикаються з величезною кількістю даних, що може викликати відчуття розгубленості та стресу. Це називається інформаційним перевантаженням. Може виникати зниження продуктивності, втрата мотивації та нездатність ухвалювати зважені рішення. Швидке отримання інформації сприяє її тимчасовому зберіганню, але часто без закріплення в довготривалій пам'яті. Брак регулярного повторення і осмислення отриманих знань може знижувати ефективність їх засвоєння.

ІКТ допомагають аналізувати великі обсяги інформації, автоматизувати рутинні когнітивні завдання. Надмірна залежність від алгоритмів може послаблювати індивідуальні навички мислення та ухвалення рішень. Когнітивний вплив ІКТ багатогранний. Вони дають людям унікальні

можливості для розвитку мислення, доступу до інформації та навчання, але водночас створюють ризики поверховості, зниження концентрації та залежності від технологій. Головне завдання – використовувати ІКТ усвідомлено, знаходячи баланс між їхньою користю та ризиками.

ІКТ значно впливають на емоційний і психологічний стан людини, формуючи нові виклики та можливості для психічного здоров'я, спілкування та самоідентифікації. Постійне використання смартфонів, соцмереж та онлайн-інструментів може викликати емоційну залежність. Люди часто відчують необхідність перевіряти повідомлення, новини чи лайки. Соцмережі активують систему винагороди мозку через сповіщення, лайки та коментарі, створюючи відчуття задоволення. Однак це призводить до емоційного виснаження. Надлишок інформації викликає стрес і тривогу, особливо якщо людина відчуває, що не встигає слідкувати за всім [6].

Постійна доступність у месенджерах може викликати стрес від необхідності швидко реагувати на повідомлення. Це створює емоційний тиск і відчуття невідповідності. В соцмережах люди часто порівнюють своє життя з «ідеальними» образами інших, що може призводити до зниження самооцінки та депресії. Анонімність і дистанційність у мережі іноді провокують агресивну поведінку, спричиняючи емоційну травму. Надмірне використання віртуального спілкування може замінити справжню соціальну взаємодію, викликаючи відчуття самотності та ізоляції. Незважаючи на зростання кількості онлайн-зв'язків, багато людей почуваються менш емоційно залученими. Постійна доступність до роботи, навчання чи спілкування через ІКТ призводить до емоційного виснаження.

Люди не можуть «відключитися» від цифрового світу. Безперервний потік новин, особливо негативних, може викликати хронічний стрес і втому. Доступ до підтримки ІКТ полегшують доступ до психологічної допомоги (онлайн-консультації, підтримуючі групи). Люди можуть підтримувати контакт із близькими, незалежно від географічної відстані, що сприяє зміцненню соціальних зв'язків. Онлайн-комунікація часто не дає повноцінного досвіду невербальної взаємодії (інтонацій, міміки, жестів), що може уповільнювати розвиток емоційного інтелекту.

Водночас доступ до інформації сприяє підвищенню усвідомленості про емоційний стан і способи його покращення. Емоційно-психологічний вплив ІКТ є складним і суперечливим. З одного боку, ІКТ пропонують нові можливості для спілкування, доступу до інформації та підтримки, з іншого – викликають залежність, стрес та ізоляцію. Щоб мінімізувати негативні наслідки, важливо розвивати цифрову грамотність, практикувати інформаційну гігієну та зберігати баланс між реальним і цифровим світом.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) мають практичне значення у багатьох аспектах життя, забезпечуючи можливості для особистого розвитку, ефективності роботи, покращення комунікації та розв'язання соціальних проблем. Однак це також вимагає усвідомленого підходу до їхнього використання. У професійній сфері ІКТ автоматизують рутинні завдання, дозволяють співробітникам зосередитися на більш творчій або стратегічній роботі. Завдяки ІКТ працівники мають змогу працювати дистанційно, що сприяє гнучкості графіка та економії часу. Безперервна освіта через курси, вебінари та тренінги забезпечує професійне зростання.

Цифрові календарі, нагадування та планувальники допомагають організувати роботу та відпочинок. Соцмережі та месенджери полегшують підтримку контактів із друзями, сім'єю та колегами, навіть на великих відстанях. Можливість замовляти товари, отримувати послуги (медицина, банкінг) або організувати поїздки онлайн. Інтерактивні платформи, освітні додатки та онлайн-бібліотеки сприяють якісному засвоєнню матеріалу. Навіть віддалені регіони отримують можливість підключатися до навчальних курсів і здобувати освіту. Для людей із обмеженими можливостями ІКТ стають ключовим інструментом доступу до освіти та комунікації.

У соціальній сфері люди знаходять спільноти за інтересами, об'єднуються у волонтерські проекти або громадські ініціативи. Завдяки ІКТ можна швидко інформувати громадськість, організувати допомогу чи пошук зниклих людей. Доступ до психологічної підтримки та консультацій через інтернет розширює можливості вирішення емоційно-психологічних проблем. Державні послуги стають доступними онлайн, що підвищує прозорість і ефективність. ІКТ стимулюють інновації, сприяють розвитку цифрового бізнесу та створюють нові робочі місця. Завдяки інтернету державні органи можуть оперативно інформувати громадян про актуальні події. Пацієнти можуть консультуватися з лікарями дистанційно, що економить час і ресурси. Розумні пристрої дозволяють слідкувати за показниками здоров'я в режимі реального часу [6].

Практичне значення ІКТ супроводжується ризиками, такими як залежність, цифровий розрив між різними верствами населення, проблеми конфіденційності та кіберзлочинність. Усвідомлене і грамотне використання технологій допоможе мінімізувати ці ризики. ІКТ мають величезне практичне значення, впливаючи на всі сфери життя. Вони полегшують вирішення завдань, покращують комунікацію і сприяють розвитку суспільства. Однак для отримання максимальної користі необхідно навчитися використовувати їх відповідально.

Список використаних джерел:

1. Мар'єнко В. Ю. Аксиологічна рефлексія впливу ІКТ на людське буття. *Теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації психолого-педагогічних наукових досліджень в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 17 квітня 2024 року). Київ : ТОВ «Твори», 2024. 171 с. С. 58–61.
2. Маренко В. Ю. Онтологія комунікативного вибору особистості в умовах постінформаційного суспільства. *Теоретичні та праксеологічні аспекти реалізації психолого-педагогічних наукових досліджень в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 17 квітня 2024 року). Київ : ТОВ «Твори», 2024. С. 58–61.
3. Мар'єнко В. Ю. Вплив цифровізації на розвиток організацій медичних установ. Теоретико-методологічні аспекти філософії медицини як інтелектуально-наукового проекту ХХІ ст. *Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині)* : зб. матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (28–29 лютого 2024 року). Запоріжжя : ЗДМФУ, 2024. С. 299–301.
4. Мар'єнко В. Ю. Аксиологічна рефлексія інформаційної свідомості особистості за доби цифровізації: нові дослідницькі тенденції. *V Академічні Читання пам'яті професора Г. І. Волинки: філософія, наука та освіта* : науково-практична конференція (1 травня 2024 року) / за ред.: Андрущенко В. П., Русакова С. С., Гончаренко К. С. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 60–64.
5. Мар'єнко В. Ю. Відновлення людини в контексті інформаційного перевантаження. VII Міжнародна науково-практична конференція “PERSPECTIVES OF CONTEMPORARY SCIENCE: THEORY AND PRACTICE” 19–21.08.2024 року. Львів, 2024. С. 616–622.
6. Мар'єнко В. Ю. Цифрова антропологія як наука про вивчення людини цифрової ери. *Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення* : зб. наук. праць / за ред. А. Р. Кобетяка та ін. Житомир : Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2024. С. 146–148.

НІКІТЕНКО ВІТАЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА,

д.філос.н., проф., проф. кафедри управління та адміністрування
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, Україна)
E-mail: vitalina2006@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9588-7836>

ВОРОНKOBA ВAЛЕНТИНА ГРИГОРІВНА,

д.філос.н., проф., завідувач кафедри управління та адміністрування
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні
Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, Україна)
E-mail: valentinavoronkova236@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0719-1546>

**КОНЦЕПЦІЯ КУЛЬТУРНОГО РОЗМАЇТТЯ
ЯК ВИРАЖЕННЯ ЦИФРОВОГО ГУМАНІЗМУ**

Концепція культурного розмаїття як вираження цифрового гуманізму фокусується на використанні цифрових технологій для підтримки людських цінностей, гідності, прав і культурного розмаїття. Концепція культурного розмаїття визнає, що цифрова трансформація не повинна нівелювати культурні ідентичності, а, навпаки, сприяти їх збереженню та розвитку (табл. 1).

Таблиця 1 – Основні напрями концепції культурного розмаїття у контексті цифрового гуманізму

Напрямок розвитку та його вплив	Нові можливості для збереження унікальності людства
1	2
Основи культурного розмаїття у контексті цифрового гуманізму	Культурне розмаїття: Визнання й повага до різноманітності мов, традицій, вірувань і творчих проявів людства. • Цифровий простір: Новий майданчик для збереження та популяризації культурних особливостей. Цифровий гуманізм забезпечує інтеграцію цих двох концепцій, створюючи платформу для взаємодії культур у глобальному світі.
Роль цифрових технологій у підтримці культурного розмаїття	Збереження культурної спадщини • Оцифрування артефактів, літератури, фольклору. • Віртуальні музеї та архіви, доступні в будь-якій точці світу.

1	2
	<p>Поширення знань про культури</p> <ul style="list-style-type: none"> • Онлайн-курси, бібліотеки та бази даних, які популяризують культурну спадщину. • Соціальні мережі як інструмент міжкультурного діалогу. <p>Підтримка мовного розмаїття</p> <ul style="list-style-type: none"> • Розробка програм і додатків для вивчення та збереження маловживаних мов. • Автоматичні перекладачі для подолання мовних бар'єрів.
Виклики культурного розмаїття в цифрову епоху	<p>Уніфікація культури: Поширення глобалізованих трендів, які можуть пригнічувати локальні культури.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Цифровий розрив: Нерівний доступ до технологій у різних регіонах світу. • Маніпуляція культурними цінностями: Використання цифрових платформ для поширення стереотипів або дискримінації.
Принципи цифрового гуманізму для підтримки культурного розмаїття	<p>Інклюзивність: Забезпечення рівного доступу до цифрових ресурсів для всіх культур.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Прозорість: Відкритість даних і платформ для популяризації культур. 2. Повага: Уникнення комерціалізації чи маніпуляцій із культурною спадщиною. 3. Діалог: Заохочення міжкультурного обміну через цифрові канали.
Приклади реалізації концепції	<p>UNESCO: Програми оцифрування нематеріальної культурної спадщини.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Віртуальні музеї: Наприклад, Лувр, Британський музей, які пропонують онлайн-доступ до колекцій. • Мовні платформи: Duolingo та інші інструменти для вивчення маловживаних мов.
Перспективи цифрового гуманізму в культурному розмаїтті	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток штучного інтелекту для створення контенту, адаптованого до різних культур. • Глобальні проекти співпраці між державами, які сприяють збереженню та розвитку культурного багатства. • Використання метавесвітів для віртуальних подорожей і вивчення культур.

Цифровий гуманізм, що підтримує культурне розмаїття, відкриває нові можливості для збереження метавесвіту, який є новою великою обчислювальною і мережевою платформою, що є проривом, який трансформував

майже кожен галузь і змінює нашу реальність (Метью Болл, 2023). Він спрямований на те, щоб зробити цифровий світ простором, де кожна культура знаходить своє місце й отримує можливість для розвитку. Цифровий гуманізм є ключовим підходом, який забезпечує гармонійне співіснування технологій і людських цінностей. Його реалізація сприяє формуванню стійкого економічного розвитку, орієнтованого на довгострокову стабільність, рівність та екологічну відповідальність.

Практичне значення дослідження в галузі трансформації цифрового гуманізму в епоху Інтернету та штучного інтелекту полягає в багатьох аспектах: 1) Дослідження у цій області сприяє розвитку технологій, які полегшують життя людей, покращують ефективність роботи та забезпечують більшу доступність послуг. 2) Вивчення етичних аспектів використання штучного інтелекту та інших цифрових технологій допомагає визначити принципи та стандарти, які забезпечують безпеку, приватність та справедливість у використанні цих технологій. 3) Дослідження збільшує рівень освіченості в галузі штучного інтелекту та інших цифрових технологій серед фахівців та громадськості, що сприяє кращому розумінню можливостей та обмежень цих технологій. 4) Дослідження надає інноваційні підходи та рішення для різних сфер життя, включаючи медицину, освіту, економіку та інші. 5) Дослідження в цій області допомагає урядам та міжнародним організаціям розробляти ефективні політики та правила, які регулюють використання та розвиток цифрових технологій на користь суспільства. Результати досліджень можуть впливати на культурні та соціальні зміни в суспільстві, враховуючи вплив цифрових технологій на взаємодію людей, структури роботи та стилі життя. Дослідження цифрового гуманізму має велике практичне значення, оскільки воно сприяє розвитку технологій, вдосконаленню етики використання цих технологій, політичним та соціальним змінам, а також створенню інноваційних рішень для сучасного суспільства. гармонії між впровадженням технологій і збереженням людського потенціалу [1].

Список використаних джерел:

1. Нікітенко Віталіна, Воронкова Валентина, Тупахіна Олена, Сорочіна Олександра. Європейські практики цифрового гуманізму у контексті глобальних викликів. *Humanities studies* : Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica". 2024. Вип. 18(95). С. 52–64.

ОСПИЩЕВ ДМИТРО СЕРГІЙОВИЧ,

здобувач вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент» третього освітнього рівня
кафедри управління та адміністрування

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні

Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, Україна)

E-mail: ospdimon@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0005-4911-1830>

ВОРОНKOBA BAЛЕНТИНА ГРИГОРІВНА,

д.філос.н., проф., завідувач кафедри управління та адміністрування

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні

Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, Україна)

E-mail: valentinavoronkova236@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0719-1546>

**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ПОСТВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ**

Інноваційні підходи до забезпечення психологічної реабілітації після війни відіграють ключову роль у відновленні психічного здоров'я та соціальної інтеграції постраждалих. Війна залишає глибокий слід у психіці людей, і сучасні методи мають бути спрямовані на створення індивідуальних програм допомоги, які враховують специфіку травматичного досвіду [1].

Вони включають:

1) Використання мобільних додатків для моніторингу емоційного стану, надання самопомоги та зв'язку з фахівцями; інтерактивні боти для моніторингу психічного стану та надання рекомендацій.

2) Телемедичні консультації, які дозволяють пацієнтам отримувати допомогу незалежно від географічного розташування; платформи для психотерапії, зокрема застосунки для медитації, когнітивно-поведінкової терапії (КПТ), та підтримки емоційного стану.

3) Використання віртуальної реальності (VR) для відтворення безпечного середовища, де пацієнт може поступово опрацювати травматичні спогади; симуляція терапевтичних сценаріїв для роботи з травмами, такими як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).

4) Проведення освітніх програм для розуміння травматичних наслідків та механізмів їх подолання.

Групова терапія сприяє обміну досвідом і зменшенню почуття ізольованості, у контексті яких використовуються техніки усвідомленості (mindfulness) для зниження рівня тривоги та стресу, зокрема соматичні практики, такі як йога, дихальні вправи та тілесно-орієнтована терапія.

Арт-терапія, музикотерапія, драматерапія як засоби для вираження складних емоцій і відновлення внутрішньої гармонії, залучення до культурних та соціальних проєктів, що сприяє відчуттю приналежності до спільноти; використання мистецтва, музики, театру та інших творчих практик для зниження рівня тривожності та відновлення емоційного балансу [2].

Програми, що залучають пацієнтів до створення мистецьких проєктів, які сприяють соціальній інтеграції включають індивідуалізовані програми реабілітації, зокрема розробку особистих планів допомоги на основі діагностики психологічного стану та комбінування різних підходів для досягнення максимальної ефективності; оцінку психологічного стану та розробку індивідуального плану відновлення; регулярний моніторинг результатів за допомогою цифрових інструментів.

Забезпечення психологічної реабілітації після війни потребує підтримки сімей та спільно, роботи з родинами постраждалих для створення сприятливого середовища, включаючи тренінги для соціальних працівників та педагогів, які працюють із ветеранами та їхніми родинами, підходи на основі нейронауки та використання біофідбеку для контролю над психофізіологічними реакціями.

Ефективна реабілітація після війни вимагає комплексного підходу, що поєднує наукові досягнення, професіоналізм фахівців і підтримку на державному рівні включає розробку інноваційних методик, що базуються на стимуляції мозку, наприклад, через транскраніальну магнітну стимуляцію (TMS). Впровадження цих підходів потребує комплексної співпраці держави, медичних установ, громадських організацій та інноваційного сектору [3].

Слід виділити зарубіжні методики психологічної реабілітації, особливо після війни та травматичних подій, які включають інноваційні та перевірені підходи, які базуються на дослідженнях та практиці в різних країнах.

Ці методики показали свою ефективність у різних країнах і можуть бути адаптовані до українського контексту для психологічної реабілітації постраждалих від війни. Більшість зазначених методик базуються на рекомендаціях міжнародних організацій, наукових дослідженнях та документах, які встановлюють стандарти роботи з травмою.

Таблиця 1 – Зарубіжні методики психологічної реабілітації, особливо після війни та травматичних подій

Назва теорії та методики	Зміст та характеристика
1	2
Cognitive Behavioral Therapy (CBT) – Когнітивно-поведінкова терапія	Одна з найбільш розповсюджених методик у США, Європі та інших країнах. <ul style="list-style-type: none"> • Орієнтована на роботу з негативними думками, переконаннями та емоціями, що виникають внаслідок травми. • Використовується для лікування ПТСР, депресії, тривожності.
Prolonged Exposure Therapy (PE) – Терапія тривалого експонування	Використовується у США, зокрема у програмах для ветеранів. <ul style="list-style-type: none"> • Заснована на принципі поступового переживання травматичних спогадів у безпечному середовищі. • Знижує інтенсивність емоційної реакції на травму.
Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) – Десенсибілізація та репроцесінг за допомогою руху очей	Популярна в США, ЄС та Австралії. <ul style="list-style-type: none"> • Використовує контрольовані рухи очей для зменшення емоційного впливу травматичних спогадів. • Високо ефективна для роботи з ПТСР.
Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR) – Зменшення стресу на основі усвідомленості	Розроблена у США Джоном Кабат-Зінном. <ul style="list-style-type: none"> • Поєднує медитації, майндфулнес та йогу для розвитку усвідомленості та зниження стресу. • Активно використовується у військових, цивільних і клінічних програмах.
Trauma-Focused CBT (TF-CBT) – Когнітивно-поведінкова терапія, орієнтована на травму	Розроблена для дітей та підлітків. <ul style="list-style-type: none"> • Використовується у США, Великобританії та Канаді. • Комбінує когнітивно-поведінкові техніки з роботою над емоціями, що виникають після травматичних подій.
Narrative Exposure Therapy (NET) – Наративна експозиційна терапія	Використовується в роботі з біженцями та жертвами насильства. <ul style="list-style-type: none"> • Спрямована на створення хронології життя пацієнта, зокрема травматичних подій, з метою інтеграції травми в загальну історію. • Популярна в Європі (Німеччина, Нідерланди).
Group Therapy – Групова терапія	Особливо ефективна в роботі з ветеранами, наприклад, у США (програми Veterans Affairs). <ul style="list-style-type: none"> • Створює середовище підтримки, де учасники можуть ділитися своїм досвідом і отримувати взаємну підтримку.

1	2
Acceptance and Commitment Therapy (ACT) – Терапія прийняття та зобов'язання	Популярна у США, Австралії та Європі. • Орієнтована на прийняття травматичного досвіду та визначення цінностей, що допомагають рухатися вперед.
Animal-Assisted Therapy (AAT) – Терапія за допомогою тварин	Використовується у США та Канаді. Контакт із тваринами (наприклад, собаками, кішками) допомагає знизити рівень стресу та покращити емоційний стан.
Virtual Reality Exposure Therapy (VRET) – Експозиційна терапія у віртуальній реальності	Використовується у США, Канаді та Європі, особливо для ветеранів. • Технологія VR дозволяє пацієнтам безпечно «пережити» травматичні події, поступово зменшуючи їхній емоційний вплив.
Resilience Training – Тренування резилієнтності	Популярна методика у Великобританії та США для роботи з військовими. • Навчання стратегій подолання стресу та розвитку психологічної стійкості.
Психоедукація	Використовується у багатьох країнах для навчання пацієнтів та їхніх сімей про природу травми та способи її подолання. • Особливо популярна у Скандинавських країнах, де робиться акцент на підвищенні обізнаності.
Solution-Focused Brief Therapy (SFBT) – Орієнтована на рішення короткострокова терапія	Популярна в Канаді та Австралії. • Сфокусована на пошуку конкретних рішень, а не на проблемах минулого.

Таблиця 1 (сформована на основі першоджерел)

Основні джерела, на основі яких описані методики, знайшли своє підтвердження у таких документах, як:

1) Рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO), що описують підходи до лікування посттравматичного стресового розладу (ПТСР) і гострих стресових розладів із використанням терапевтичних методів, таких як СБТ, EMDR, та інші.

2) Національний центр ПТСР (National Center for PTSD, США), що представляє інформаційний ресурс Міністерства у справах ветеранів США розробив методики, такі як Prolonged Exposure Therapy (PE), СБТ та Virtual Reality Exposure Therapy (VRET), широко підтримуються цим центром.

3) Американська психологічна асоціація (APA), яка надає рекомендації щодо використання доказових методів, таких як CBT, EMDR, АСТ та інші, у лікуванні ПТСР.

4) Національний інститут здоров'я і якості допомоги (NICE, Великобританія), який розробив документ: "Post-traumatic Stress Disorder: Management", який визначає методи роботи з травмою, включаючи Narrative Exposure Therapy (NET), групову терапію та психоедукацію.

5) Міжнародна асоціація травматичного стресу (ISTSS), яка розробила Документ: "ISTSS Guidelines on the Prevention and Treatment of PTSD", що представляє рекомендації, які охоплюють широкий спектр підходів, включаючи як традиційні, так і інноваційні методики (наприклад, Animal-Assisted Therapy).

6) Рекомендації ООН (UNHCR) включають Документ: "Mental Health and Psychosocial Support for Refugees, Asylum Seekers and Migrants on the Move in Europe", який наголошує на важливості психосоціальної підтримки, зокрема Narrative Exposure Therapy (NET) та інших методик для біженців і постраждалих від війни.

7) Рекомендації Європейської федерації психологічних асоціацій (EFPA) сприяє поширенню методик, орієнтованих на травматерапію, таких як TF-CBT та MBSR. Більшість методик (наприклад, EMDR, PE) підтвержені численними дослідженнями в наукових журналах, таких як Journal of Traumatic Stress або European Journal of Psychotraumatology. Програми, підтримувані Міністерством у справах ветеранів США, базуються на науково підтверджених методах, таких як VRET, групові терапії та резилієнс-тренінг [4].

Для забезпечення психологічної реабілітації після війни використовуються інноваційні підходи, які поєднують наукові досягнення, інтеграцію сучасних технологій та індивідуальний підхід до постраждалих. Основними аспектами таких підходів є:

1) Психотравматичні методи: Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), яка ефективна для подолання посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Терапія травми, методики EMDR (десенсибілізація і переробка рухами очей) дозволяють працювати з гострими емоційними травмами. Групова терапія, яка сприяє взаємній підтримці серед учасників із подібним досвідом.

2) Технології в психологічній реабілітації: Віртуальна реальність (VR), яка використовується для поступового занурення в травматичні події з метою десенсибілізації. Онлайн-консультації, які забезпечують доступ до допомоги у віддалених районах. Мобільні додатки, розроблені для самопомоги, моніторингу емоційного стану та підтримки медитацій,

в основі якої ресоціалізація та соціальна підтримка. Робота з родинами: залучення родичів до процесу реабілітації сприяє створенню сприятливого середовища. Розвиток навичок: професійна перекваліфікація та тренінги для адаптації до мирного життя.

3. Індивідуальний підхід, що включає розробку персоналізованих програм на основі психодіагностики. Культурно-специфічні методи: врахування ментальних особливостей та історичного контексту.

4. Інновації у фармакотерапії, що включають новітні препарати з мінімальними побічними ефектами допомагають стабілізувати стан пацієнтів із важкими проявами ПТСР.

5. Реабілітація через мистецтво та творчість, що включають арт-терапію, музикотерапію та драматерапію, які стимулюють емоційне вираження та саморефлексію [5].

Список використаних джерел:

1. Колесніченко О. С., Приходько І. І., Мацегора Я. В. Психологічна реабілітація військовослужбовців після виконання службово-бойових завдань в бойових умовах : монографія. Харків : НА НГУ, 2021. 75 с.

2. Психологічний супровід військовослужбовців, спрямований на психологічну реабілітацію постстресових психічних розладів : метод. посіб. / Н. В. Павлик. Київ, 2020. 92 с.

3. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи : навчальний посібник. Том 3. Київ, 2018. 236 с.

4. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи : навчальний посібник. Том 1 / за заг. ред. Н. Пророк. Київ : СВАРОГ, 2023. 208 с.

5. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: виклики воєнного часу [Електронний ресурс] : тези доп. XIV Міжнар. бізнес-форуму. Київ, 23 берез. 2023 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. 197 с.